

Alternativer til sykehusinnleggelse for eldre og pasienter med kronisk sykdom

— Del 3 Erfaringer og evalueringer fra prosjekter i norske kommuner med tiltak som kan redusere liggedøgn i sykehus

Notat
juni 2010

 kunnskapssenteret

Bakgrunn: Kunnskapssenteret har fått i oppdrag fra Helsedirektoratet og samhandlingsavdelingen i Helse- og omsorgsdepartementet å kartlegge og beskrive tiltak som kan redusere innleggelse og liggedøgn i sykehus for eldre og kronisk syke. For Kunnskapssenteret innebærer dette tre delprosjekter - både å lage en kunnskapsoversikt, kartlegge litteratur og samle gode eksempler fra Norge og utlandet dersom slike finnes. Dette notatet er resultatet av det siste delprosjektet. Målet har vært å beskrive eksempler på tiltak i kommunene der evalueringer og erfaring har vist effekt når det gjelder reduksjon i antall innleggelse og liggedøgn i sykehus for kronisk syke og eldre. Dette samtidig som kvaliteten i tilbudet ivaretas eller styrkes. **Resultat:** Vi presenterer tolv ulike tiltak i kommunehelsetjenesten der evalueringer og erfaring har vist effekt når det gjelder reduksjon i antall innleggelse og liggedøgn i sykehus for kronisk syke og eldre samtidig som kvaliteten på tjenestene ivaretas.

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten

Postboks 7004, St. Olavs plass

N-0130 Oslo

(+47) 23 25 50 00

www.kunnskapssenteret.no

Notat: ISBN 978-82-8121-358-6

juni 2010

 kunnskapssenteret

(fortsettelsen fra forsiden)

Tittel	Alternativer til sykehusinnleggelse for eldre og personer med kronisk sykdom — Del 3 Erfaringer og evalueringer fra prosjekter som kan redusere liggedøgn i sykehus
Institusjon	Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten
Ansvarlig	John-Arne Røttingen, <i>direktør</i>
Forfattere	Marie Brudvik, <i>seniorrådgiver (prosjektleder)</i> Toril Bakke, seniorrådgiver
ISBN	978-82-8121-358-6
Prosjektnummer	607C
Type notat	Erfaringskartlegging
Antall sider	65
Oppdragsgiver	Helse- og omsorgsdepartementet og Helsedirektoratet
Nøkkelord	Innleggelse, reinnleggelse, liggedøgn, kvalitetsforbedring, prosjekter
Sitering	Brudvik M., Bakke T. Alternativer til sykehusinnleggelse for eldre og personer med kronisk sykdom. — Del 3: Erfaringer og evalueringer fra prosjekter som kan redusere liggedøgn i sykehus. Notat 2010. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, 2010.

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten fremskaffer og formidler kunnskap om effekt av metoder, virkemidler og tiltak og om kvalitet innen alle deler av helsetjenesten. Målet er å bidra til gode beslutninger slik at brukerne får best mulig helsetjenester. Senteret er formelt et forvaltningsorgan under Helsedirektoratet, uten myndighetsfunksjoner. Kunnskapssenteret kan ikke instrueres i faglige spørsmål.

Kunnskapssenteret vil takke alle som har bidratt med sin ekspertise i dette prosjektet. Kunnskapssenteret tar det fulle ansvaret for synspunktene som er uttrykt i notatet.

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten
Oslo, juni 2010

Hovedfunn

I dette notatet presenteres tolv ulike tiltak i kommunehelsetjenesten der evalueringer og erfaring har vist effekt når det gjelder reduksjon i antall innleggelse og liggedøgn i sykehus for kronisk syke og eldre. Dette samtidig som kvaliteten på tjenestene ivaretas. Eksemplene er innhentet som del av et større prosjekt.

Alternativer til innleggelse for eldre og kroniske syke.
Del 3 Erfaringer og evalueringer fra prosjekter som kan redusere liggedøgn i sykehus.

Hva slags notat er dette?

En erfaringskartlegging

Hva er inkludert?

- Se kriterier s. 9

Hva er ikke inkludert?

- Se s. 10

Hvem står bak dette notatet?

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten på oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet og Helsedirektoratet.

Når ble litteratursøket utført?

Søk etter prosjekter ble avsluttet juni 2010.

Innhold

HOVEDFUNN	2
INNHold	3
FORORD	5
PROBLEMSTILLING	6
INNLEDNING	7
METODE	8
Inklusjonskriterier	9
Eksklusjonskriterier	10
Begrensninger	10
RESULTAT	11
Antall prosjekter	11
Generelle kommentarer til prosjektgjennomgangen	11
Prosjekter som er relevante i forhold til inklusjonskriteriene	12
DISKUSJON	13
KONKLUSJON	14
OVERSIKT OVER TILTAK	15
Varige boliger for vanskeligstilte - Schandorffsgate	16
Effekter av utvidet slagenhetbehandling og samarbeid mellom sykehus og primærhelsetjeneste	18
Fordi de fortjener det – rask og god hjelp til ungdom med rusproblemer og psykisk lidelse	20
Psykisk helsetjeneste for barn og unge	236
Utskrivningsklare pasienter raskere ut fra sykehus	259
Intravenøs behandling på sykehjem - samhandling med spesialisthelsetjenesten – Telemark og Vestfold	34
Ambulerende team – Sykehuset Østfold HF og Sarpsborg kommune	40
Ambulerende rehabiliteringsteam (ART) for KOLS	44
Spreke og trygge eldre - Forebygging av fall	48

KOLS-koffert- hjemmediagnostikk for KOLS-pasienter	52
Nettbasert sårveiledning	55
Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin	59
REFERANSER	63

Forord

Kunnskapssenteret har fått i oppdrag fra Helsedirektoratet og samhandlingsavdelingen i Helse- og omsorgsdepartementet å *kartlegge og beskrive tiltak som kan redusere innleggelses og liggedøgn i sykehus for eldre og kronisk syke.*

For Kunnskapssenteret innebærer dette tre delprosjekt - både å lage en kunnskapsoversikt, kartlegge litteratur og samle gode eksempler fra Norge og utlandet dersom slike finnes.

Dette notatet er resultatet av delprosjektet som har hatt som mål å beskrive eksempler på tiltak i kommunene hvor evalueringer og erfaring har vist effekt når det gjelder reduksjon i antall innleggelses og liggedøgn i sykehus for kronisk syke og eldre. Dette samtidig som kvaliteten i tilbudet ivaretas eller styrkes.

Dette prosjektet har bestått av:

- Prosjektleder: Avdelingsdirektør Anne Karin Lindahl
- Ledere av delprosjektene, seksjonsleder Gunn Elisabeth Vist, avdelingsdirektør Anne Karin Lindahl og seniorrådgiver Marie Brudvik
- Deltakere i arbeidsgruppen for dette delprosjektet er seniorrådgiverne Marie Brudvik og Toril Bakke.

Anne Karin Lindahl
Avdelingsdirektør

Anders Vege
Seksjonsleder

Marie Brudvik
Prosjektleder

Problemstilling

Problemstillingen i dette delprosjektet har vært: Hvilke tiltak kan forebygge sykehusinnleggelse og/eller redusere liggetid hos gruppen eldre og personer med kronisk sykdom? Dette samtidig som kvaliteten i tilbudet ivaretas eller styrkes.

Det er gjennomført en rekke kvalitetsforbedringstiltak i Norge i tråd med intensjonene i Samhandlingsreformen, og det er et ønske fra overordnede myndigheter å få en oversikt over disse tiltakene med tanke på bedre utnyttelse av helsesektorens ressurser. Det er i dag ikke etablert praksis eller krav til systematisk publisering av kvalitetsforbedringsprosjekter, og resultatene av slike prosjekter er derfor ofte vanskelig tilgjengelig, eller ikke tilgjengelig i det hele tatt.

Innledning

Kunnskapssenteret har fått i oppdrag fra Helsedirektoratet og Samhandlingsavdelingen i Helse og omsorgsdepartementet (HOD) *å kartlegge og beskrive tiltak som kan redusere innleggelser og liggedøgn i sykehus for eldre og kronisk syke*. Eksemplene skal bidra til at kommunene blir inspirert til å forme sin ”nye kommunerolle” gjennom blant annet:

- Økt satsing på forebygging, habilitering/rehabilitering og tidlig innsats.
- Utvikling av tilbud før, istedenfor og etter sykehus-/institusjonsopphold.

For Kunnskapssenteret har oppdraget medført tre ulike delprosjekt - både å lage en systematisk kunnskapsoppsummering, kartlegge litteratur, og samle gode eksempler fra tiltak i kommuner.

Dette notatet er resultatet av delprosjektet som har hatt som mål å samle og beskrive eksempler på tiltak som synes å forebygge sykehusinnleggelser og/eller reduserer varigheten av sykehusopphold for gruppen eldre og personer med kronisk sykdom. Dette samtidig som kvaliteten i tilbudet ivaretas eller styrkes.

Mens de to andre delprosjektene ser på tiltak som er publisert og tilgjengelig i forskningsdatabaser, har dette delprosjektet søkt etter kvalitetsforbedringstiltak og tiltak som ikke har blitt publisert som forskning. Bakgrunnen for oppdraget er det pågående arbeidet med Samhandlingsreformen der man søker å styrke kommunenes muligheter til å behandle pasienter, samtidig som det skal satses på forebyggende tiltak overfor risikogrupper. Kartleggingen har hatt som mål å bygge videre på det arbeidet som er gjort i forkant av Stortingsmelding 47 (8).

Metode

Populasjon

Vi har søkt etter tiltak for kronisk syke - alle kroniske sykdommer uavhengig av aldersgruppe, og eldre.

Søkestrategi

I arbeidet med å finne prosjekter og tiltak har vi valgt tre ulike søkestrategier, samt kombinert disse: Følge mottakere av prosjektmidler, snowball-sampling¹, og søk på internett.

Følge prosjektmidlene

Vi valgte å begynne kartleggingen ved å søke hos instanser som utlyser midler til kvalitetsforbedring av helsetjenesten. Ved å gjennomgå lister over mottakere av ulike typer prosjektmidler i perioden 2007- 2009 ønsket vi å få en bred oversikt over aktuelle tiltak som har blitt gjennomført, eller er i ferd med å gjennomføres på området.

Eksempler på finansieringskilder er HOD, Helsedirektoratet og Helsedialog (Helse Sør-Øst RHF). Den konkrete kartleggingen ble gjennomført ved å lese titler og innledninger på prosjekter som er tildelt midler, og deretter en gjennomlesing av tilgjengelig prosjektinformasjon på de tiltakene som oppfyller inklusjonskriteriene.

Fordelen med denne søkestrategien er at den kan fange inn mange prosjekter/tiltak som ikke er forsket på, og som ikke er publisert i noen fagtidsskrift. Vi ønsker å trekke frem prosjektoversikten til Helsedialog som spesielt tilgjengelig når det gjelder oversikt over prosjekter, fremdriftsplan, kontaktinformasjon og sluttrapporter. Denne oversikten har vært til stor hjelp i søkearbeidet.

En mulig svakhet med denne søkestrategien er at prosjekter/søknader som ikke er tildelt midler, men likevel kunne ha oppfylt inklusjonskriteriene ikke blir fanget opp.

Snowball sampling

Snowball sampling er en metode for innsamling av data som blir benyttet i studier med kvalitativt forskningsdesign. Hensikten er å kartlegge informasjonsrike infor-

---

¹ Begrepet "Snowball Sampling" ble første gang benyttet i en artikkel av Leo A. Goodman i tidsskriftet The Annals of Mathematical Statistics i 1961 (12)

manter, dvs. personer med kunnskap på et bestemt område som igjen kan henvise til andre kunnskapsrike personer eller fagmiljø på dette området (12).

Vi har fått resultater ved å sende forespørsler ut til fagpersoner som vi kjenner til gjennom tidligere prosjekter og som vi antar har kjennskap til prosjekter eller personer som vi igjen kan kontakte.

Søk på internett

Vi har brukt søkemotorene Google og Kvasir for å finne frem til aktuelle prosjekter. Dette har vi gjort enten ved målrettet å søke opp aktuelle organisasjoner/ instanser for å få oversikt over deres prosjekter, eller ved å følge tips om prosjekter eller sentrale personer som er kommet inn under veis gjennom snowball samling.

Når det gjelder effekten av de ulike søkestrategiene, er det kombinasjonen av de tre som har gitt flest resultat. Det er derfor vanskelig å si konkret hvilken strategi som har ført til hvilke eksempler.

- Vi har sendt henvendelser til noen miljøer og organisasjoner om hvorvidt de er involvert i, eller har kjennskap til prosjekter som faller innenfor inklusjonskriteriene.
- Vi har mottatt flere tips som har vist seg fruktbare. Dette har ledet til konkrete prosjekter, og vi har funnet frem til rapporter og notater med referanse til prosjekter.
- Vi har også mottatt tips om flere steder vi bør henvende oss som vi i dag ikke har hatt tid til å følge opp. Dette gjelder blant annet skadeforebyggende arbeid blant eldre.

Inklusjonskriterier

---

1. Prosjekter hvor det spesifikt uttrykkes at de har som mål å forhindre sykehusinnleggelse, redusere liggetid i sykehus, eller forhindre reinnleggelse.
2. Forebyggende tiltak overfor risikogrupper – inkludert primærforebyggende tiltak, for eksempel det å forhindre fall hos eldre.
3. Prosjekter avsluttet etter 2006. Dette er en avveining basert på kapasitet samt at det har vært gjort søk av eksempler under arbeidet med Samhandlingsreformen.
4. Prosjekter i kommunen og samarbeidsprosjekt kommune/sykehus.
5. Norske prosjekter.
6. Internasjonale prosjekt som vi kommer over i kartleggingsprosessen og som oppfyller kriteriene.

Prosjekter som har fokus på pårørende inkluderes i den grad de oppfyller kriteriene 1 og 2.

Eksklusjonskriterier

- Prosjekter som kun foregår i sykehus
- Prosjekter som ikke er evaluert i forhold til liggedøgn på sykehus
- Forebyggende tiltak mot befolkningen generelt

Begrensninger

En av de største utfordringene i søkearbeidet har vært å få tilbakemelding fra de kontaktpersoner og institusjoner som vi har kontaktet. I det vi skriver dette notatet venter vi fremdeles på tilbakemelding om interessante prosjekter fra ulike fagmiljø.

Mange kvalitetsforbedringstiltak evalueres ikke systematisk. Effekten av tiltak blir ikke målt og dokumentert. Dermed blir det vanskelig å konkludere om hvorvidt tiltakene som blir iverksatt er en forbedring og ikke kun en forandring.

En annen utfordring som vi har blitt klar over underveis, er at det per i dag ikke finnes noe felles register eller database på nasjonalt nivå med oversikt over prosjekter som mottar offentlige midler til kvalitetsforbedring. Erfaringene fra prosjekterarbeid som gjøres i kommunene blir dermed vanskelig tilgjengelig. Kunnskap om tiltak som virker vil dermed ikke spres for læring på tvers av organisasjoner, nivåer og regioner.

Resultat

Antall prosjekter

Vi har til sammen identifisert ca 260 prosjekter som vi har vurdert opp mot inklusjonskriteriene. Tolv eksempler er valgt ut og beskrives i rapporten. Det er flere prosjekter som er interessante, men hvor vi ikke har lyktes å innhente nok informasjon til å inkludere dem i oversikten

---

Generelle kommentarer til prosjektgjennomgangen

Kartleggingen som er gjort har vist at det er igangsatt en rekke prosjekter som søker å imøtekomme intensjonene i Stortingsmelding 47, Samhandlingsreformen. Flere av disse prosjektene har som mål å redusere sykehusinnleggelser og liggetid på sykehus samtidig som kvaliteten i tilbudet ivaretas eller forbedres. Vi har valgt å løfte frem tolv prosjekter. I noen av dem viser evalueringer at sykehusinnleggelser og liggetider på sykehus er redusert. Andre eksempler er valgt ut selv om de ikke er avsluttet og evaluert fordi de er spennende og/eller nyskapende.

En rekke prosjekter har i sin prosjektbeskrivelse ført opp reduksjon av innleggelser og liggetid som mål, delmål eller begrunnelse for prosjektet. Dette uten at prosjektene er evaluert eller målt i forhold til målene. Årsaken til dette er ikke kjent, men kan ha sammenheng med flere faktorer, blant annet:

- Det primære ønsket er å bedre kvaliteten på behandlingen, og reduksjon av sykehusinnleggelser sees på som en effekt av god behandling.
- I noen tilfeller ønsker praksisfeltet å implementere kunnskap som er dokumentert gjennom forskning. Det vises da til at tiltakene tidligere har ført til reduksjon av sykehusinnleggelser, og at man forventer at det samme skjer igjen ved å iverksette de samme tiltakene.

I oversikten har vi ikke tatt med prosjekter som er innenfor inklusjonskriteriene, men ikke er avsluttet og evaluert. I etterkant av at Stortingsmelding nr 47 ble lansert har det vært startet opp en rekke prosjekter i henhold til intensjonene i stortingsmeldingen. I løpet av arbeidet med å samle eksempler har vi vært i kontakt med flere kommuner og helseforetak som holder på å iverksette tiltak som har forebygging av

sykehusinnleggelse som formål. Resultatene fra disse prosjektene foreligger ikke ennå, men vil kunne belyse problemstillingen på et senere tidspunkt.

Prosjekter som er relevante i forhold til inklusjonskriteriene

---

Prosjektene som ble vurdert til å falle innenfor inklusjonskriteriene er beskrevet i tabells form. Vi har valgt ut noen sentrale variabler som vi beskriver prosjektene/tiltakene i forhold til. I tillegg til de prosjekter som klart faller innenfor kriteriene har vi valgt å beskrive noen prosjekter som ikke åpenbart faller innenfor kriteriene, men som synes å ha effekt på sykehusinnleggelse og representerer nytenking.

Forebygging av skade blant eldre

I oversikten er det kun presentert ett eksempel på et rent skadeforebyggende prosjekt i kommunen. Dette prosjektet, Spreke og trygge eldre - Forebygging av fall, er en del av prosjektet Trygge eldre i regi av Skadeforebyggende forum ². Til sammen 16 kommuner har deltatt i prosjektet og arbeidet systematisk med å forebygge fall blant eldre. En sammenlikning av hoftebrudd mellom prosjektkommunene og resten av kommunene i landet, viser at prosjektkommunene ligger lavere enn de øvrige og at det er en nedgang for 2008 i prosjektkommunene. ³ (25)

De deltakende kommunene har selv bestemt hvilke forebyggende tiltak som skal iverksettes og utprøves. Tiltakene har variert mellom holdningsendring (for eksempel informasjon), atferdsendring (for eksempel trimgrupper), og strukturelle tiltak (som fallregistrering, risiko og sårbarhetsanalyser). Arbeidet har i de fleste kommunene vært en del av kommunens helseplan og således en del av den tjenesten som kommunen tilbyr de eldre. Designet og evalueringen av dette prosjektet gjør det egnet til å trekkes frem i denne rapporten. (25)

---

²Skadeforebyggende forum er en medlemsorganisasjon som samler aktører fra privat og offentlig sektor til et nasjonalt og tverrsektorielt samarbeid, og felles innsats. Frivillige organisasjoner, kommuner, helse- og forskningsinstitusjoner, forsikringsselskaper, og næringslivsaktører deltar i virksomheten. Det er opprettet egne fagråd som samler kompetanse innenfor ulike sektorer. Skadeforebyggende forum er nasjonalt knutepunkt for WHO's program Safe Communities / Trygge lokalsamfunn.

³ I følge rapporten var det gått for kort tid til at det kan dokumenteres at nedgangen skyldes de tiltakene som er iverksatt, men at tallene for 2009 og 2010 kan gi et bedre bilde når de foreligger.

Diskusjon

I oversikten over tiltak har løftet frem relevante karakteristika som:

- Systemer og strukturer for administrativt samarbeid
- Systemer og strukturer for (tverr)faglig samarbeid
- Systemer og strukturer for oppfølging av resultater
- Modeller for samarbeid om finansiering, eierskap og styring
- Modeller for etablering og videreutvikling av robuste fagmiljøer som sikrer mer kompetanse og større faglig bredde i tilbudet
- IKT som virkemiddel for å understøtte samhandling

Felles for tiltakene, enten det er snakk om ambulerende team eller etablering av spesialiserte enheter for avlastning av sykehus, er at de er utformet i tråd med prinsippet Laveste Effektive OmsorgsNivå (LEON) for organisering av helsevesenets aktiviteter.

I flere av tiltakene har spesialisthelsetjenesten en veiledende rolle overfor kommunehelsetjenesten, og det er tilrettelagt for kompetanseoverføring mellom nivåene. I begge eksemplene for KOLS pasienter har kommunen en rolle som støtter opp om tiltak fra sykehuset og som derfor medfører at tiltakene lar seg gjennomføre.

I tre av prosjektene har IKT- virkemiddel blitt tatt i bruk som tiltak for å understøtte samhandlingen både mellom sykehus og kommune, (*Nettbasert sårveiledning og Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin*) og mellom pasient og sykehus (*KOLS-koffert- hjemmediagnostikk for KOLS-pasienter*).

Det varierer hvem som har tatt initiativ til de ulike tiltakene. De fleste tiltakene som er beskrevet er samarbeidsprosjekter mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten.

De fleste tiltakene har ikke primært som målsetning å bidra til færre liggedøgn i sykehusene, men dette fremkommer ofte som en av flere delmål og som resultat av at man ønsker å bidra til bedre helsetjenester i kommunene. Unntaket her er det skadeforebyggende arbeidet som har forebygging av fall og behov for helsetjeneste som sitt primærmål.

Konklusjon

Prosjektene som er kartlagt har stor variasjon i forhold til diagnosegrupper og tiltak. De som er inkludert i rapporten viser flere som er kommet i stand som samarbeid mellom kommune- og spesialisthelsetjenesten, og hvor kompetanseoverføring er et viktig tiltak. I løpet av kartleggingen har vi kommet over få prosjekter som ensidig springer ut av kommunehelsetjenesten. Det er uvisst om dette skyldes at det er færre tiltak igangsatt i kommunehelsetjenesten eller om vår søkestrategi gjør samarbeidsprosjektene lettere tilgjengelig.

Behov for videre kartlegging

Det har, innenfor rammene av dette delprosjektet, ikke vært mulig å gjøre en grundig kartlegging av alle tiltak i norske kommuner som reduserer innleggelse og liggetid i sykehus. Samhandlingsreformen legger til grunn at utvikling av bedre tjenester i kommunene og bedre samhandling vil ha positiv effekt både når det gjelder kostnader og kvalitet. Vi trenger mer kunnskap om hvilke tiltak og faktorer som gir effekt i form av bedre utnyttelse av helsesektorens ressurser.

En konklusjon fra arbeidet med å finne frem til de gode eksemplene, er at erfaringene fra kvalitetsforbedringsarbeid som gjøres i kommunene i dag i altfor liten grad dokumenteres og gjøres tilgjengelig. Kunnskap om tiltak som virker vil dermed ikke spres og bidra til læring på tvers av organisasjoner, nivåer og regioner.

Oversikt over tiltak

Følgende prosjekter er beskrevet i dette notatet:

Prosjekt	Fylke
Varige boliger for vanskeligstilte - Schandorffsgate 4	Oslo
Effekter av utvidet slagenhetsbehandling og samarbeid mellom sykehus og primærhelsetjeneste	Sør-Trøndelag
Fordi de fortjener det – rask og god hjelp til ungdom med rusproblemer og psykisk lidelse	Akershus
Psykisk helsetjeneste for barn og unge	Akershus
Utskrivningsklare pasienter raskere ut fra sykehus	Oslo
Intravenøs behandling på sykehjem - samhandling med spesialisthelsetjenesten – Telemark og Vestfold	Telemark/ Vestfold
Ambulerende team – Sykehuset Østfold HF og Sarpsborg kommune	Østfold
Ambulerende rehabiliteringsteam (ART) for KOLS	Buskerud
Spreke og trygge eldre - Forebygging av fall	Nord-Trøndelag
KOLS-koffert- hjemmediagnostikk for KOLS-pasienter	Rogaland
Nettbasert sårveiledning	Nordland/ Troms
Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin	Finnmark

Tittel	Varige boliger for vanskeligstilte - Schandorffs-gate 4
Organisasjon	Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo (SKBO)
Populasjon	Personer med alvorlige psykiske lidelser og rusavhengighet
Kort beskrivelse	Tiltaket handler om varige boliger for vanskeligstilte, i denne sammenhengen personer med alvorlige psykiske lidelser og samtidig rusavhengighet. I leiligheter eid av Kirkens Bymisjon har de et trygt sted å bo over lang tid og får bo-oppfølging. En evaluering viser at tiltaket reduserer innleggelse i sykehus
Effekt av tiltak:	
	<p>Fra 2005 til 2007 har:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antall innleggelse i psykisk helsevern blitt redusert med ca 50 % (fra 25 til 12) på de 11 beboerne. • Antall liggedøgn ble redusert med ca 45 % (fra 99 til 58)¹. • Antall tvangsinnleggelse ble redusert med ca 75 % (fra 95 % av innleggelsene til 25 %).
Annen evaluering	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen av beboerne er kastet ut i løpet av disse tre årene.

¹ To av beboerne står for i alt 41 av disse døgnene.

<ul style="list-style-type: none"> • Det er oppnådd gode resultater når det gjelder stabilisering av den enkelte beboers daglige liv.
Mål
At beboerne greier å bo i leilighetene over lang tid.
Tiltak
<ul style="list-style-type: none"> • Varige boliger for vanskeligstilte • Bo-oppfølgning for å lære beboerne å mestre å bo • Samarbeidsavtaler med spesialisthelsetjenesten og bydelene – ubyråkratisk og fleksibelt
Varighet av prosjekt/ Tid for implementering
Tiltaket er permanent, SKBO eier leilighetene.
Ressursbruk
6 personer i turnus følger opp 11 beboere.
Yrkesgrupper involvert
Miljøpersonale.
Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende
Ikke beskrevet
Overføringsverdi
Erfaringene som er gjort i dette prosjektet er også gjort i liknende prosjekt med den samme målgruppe (11). Overføringsverdien av tiltaket - varige boliger

kombinert med bo-oppfølging, er derfor stor når det gjelder målgruppen.

Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet:

Rapport: [http://www.bydel-st-hanshaugen.oslo.kommune.no/getfile.php/bydel%20st.%20hanshaugen%20\(BSH\)/Internett%20\(BSH\)/Dokumenter/rapport/Schandorffskjveliv%5B1%5D.pdf](http://www.bydel-st-hanshaugen.oslo.kommune.no/getfile.php/bydel%20st.%20hanshaugen%20(BSH)/Internett%20(BSH)/Dokumenter/rapport/Schandorffskjveliv%5B1%5D.pdf) (19)

Informasjon: <http://www.bymisjon.no/Virksomheter/ByBo---Bymisjonens-boligsatsing/Booppfolging/Schandorffsgate/> (23).

Kontaktinformasjon

Marit Nybø, Daglig leder, 95926083

Camilla Fjeld, Administrasjonsleder, 41622376

Inntak, 41005760

Tittel	Effekter av utvidet slagenhetbehandling og samarbeid mellom sykehus og primærhelsetjeneste	
Organisasjon	Seksjon for hjerneslag Medisinsk avdeling St. Olavs Hospital, primærhelsetjenesten Trondheim kommune og Institutt for samfunnsmedisin, NTNU.	
Populasjon	Pasienter med hjerneslag.	
Kort beskrivelse		
Tiltaket handler om utvidet slagenhetbehandling, et samarbeidsprosjekt mellom Seksjon for hjerneslag Medisinsk avdeling St. Olavs Hospital, primærhelsetjenesten Trondheim kommune og Institutt for samfunnsmedisin, NTNU. Evalueringen viser at liggetiden i institusjon ble redusert sammenlignet med tradisjonell behandling i ordinær slagenhet.		
Effekt av tiltak:		
Pasienter med slag er de som opptar flest liggedøgn på norske sykehus. Sammenlignet med tradisjonell behandling i ordinær slagenhet ble liggetiden i institusjon redusert med 40 % i dette prosjektet som innebar å bygge opp en effektiv slagbehandlingsskjede. Det var ingen økning i ressursforbruk eller kostnader. I tillegg oppnådde pasientene i intervensjonsgruppen signifikant bedre funksjonsnivå og redusert risiko for alvorlig funksjonshemming og død, samt bedre livskvalitet (10).		
Annen evaluering		
Ikke beskrevet		
Mål	<ul style="list-style-type: none"> • Å utvikle en effektiv behandlingsskjede gjennom et tett samarbeid mellom sykehus og primærhelsetjenesten. • Å undersøke om en behandlingsskjede koordinert av et ambulerende team gir helsegevinst og bedre ressursutnytting sammenlignet med tradisjonell slagbehandling. 	
Tiltak	<ul style="list-style-type: none"> • Oppfølging i slagbehandlingsskjede - fra akutt behandling i slagenhet til ambulant team i hjemmet. 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Forpliktene samarbeid på tvers av forvaltningsnivå. • Rehabilitering mens pasientene bor hjemme.
Varighet av prosjekt/ tid for implementering	
Studien som ligger til grunn for avhandlingen ble gjennomført fra 1995 – 1998.	
Ressursbruk	
Ingen ekstra ressurser ble satt inn.	
Yrkesgrupper involvert	
Ikke beskrevet.	
Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende	
Ikke beskrevet.	
Overføringsverdi	
<p>Akutt behandling og rehabilitering i slagenhet er det mest effektive tilbudet for pasienter som rammes av hjerneslag, og alle bør få dette tilbudet i starten. Slagenhetsstudiene indikerer at rehabilitering med vektlegging på funksjonell trening er av de viktigste elementer i behandlingen, og at denne bør starte i løpet av de første 24 timer etter at slaget rammer. I den videre behandlingsskjeden er oppfølging og rehabilitering med utgangspunkt i hjemmet best dokumentert, og en systematisk og koordinert organisering av rehabiliteringstiltak i samarbeid mellom slagenhet og primærhelsetjenesten bør vektlegges (10). Det foreliggende prosjektet er i tråd med kunnskapsbasert praksis på feltet, og har derfor overføringsverdi til samme målgruppe og andre samarbeidsprosjekt mellom kommune og sykehus.</p>	
Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet	
Artikkel i Tidsskrift for den norske legeforening: http://pdf.tidsskriftet.no/tsPdf.php?pdf=pdf2007%7C442-5.pdf (10)	

Undervisningsopplegg: http://www.dsfa.dk/Dokumenter/Kursus/250906indlaeg_Organisering%20i%20Norge%20Bent%20Indredavik.pdf (14)

For utfyllende referanser: Se litteraturliste.

Kontaktinformasjon

Hild Fjærtøft, Institutt for nevromedisin, NTNU. Tlf.: 72575888

Finansiering

Prosjektet ble finansiert av det daværende Sosial- og helsedepartementet og stiftelsen Helse og rehabilitering.

Tittel	Fordi de fortjener det – rask og god hjelp til ungdom med rusproblemer og psykisk lidelse
Organisasjon	Psykiatrisk ungdomsteam (PUT) ved Sykehuset Asker og Bærum i tett samarbeid med kommunale instanser.
Populasjon	Ungdom med rusproblemer og psykisk lidelse.
Kort beskrivelse	
Tiltaket "Fordi de fortjener det", handler om rask og god hjelp til ungdom med rusproblemer og psykisk lidelse. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Psykiatrisk ungdomsteam (PUT) ved Sykehuset Asker og Bærum og kommunale instanser. Tiltaket har en sekundærforebyggende profil. Selv om effekten ikke er målt i forhold til reduksjon av innleggelses og liggedøgn i sykehus, kan det antas at det finnes en sammenheng på sikt ettersom ungdommene får god hjelp når de trenger det. (21)	
Effekt av tiltak:	
<ul style="list-style-type: none"> • 80,6 % av alle under 20 år får nå time innen 3 uker. Målet var at alle – 100 %, skulle ha time innen 3 uker. Se Mål. Effekten av tiltakene måles ved hjelp av en sjekklister. Se Tiltak. • Prosentandelen "ikke møtt" til avtale sank fra 33 til 26,9 etter iverksetting av tiltak. 	
Annen evaluering	
Ikke beskrevet.	
Mål	
Hovedmål: <ul style="list-style-type: none"> • Alle under 20 år skal ha time innen 3 uker. Delmål:	

- Redusere andelen "ikke-møtt" til timer på PUT
- Drive mer utadrettet virksomhet i forhold til andre instanser som også jobber med prosjektets målgruppe

Tiltak

- Sjekklister² der hvert punkt beskriver en praksis de mener vil føre til kvalitetsforbedring. Punktene kan til sammen gi 100 poeng. Det som blir vurdert som mest viktig gis flest poeng. At alle under 20 år får time innen 3 uker er det viktigste punktet og er derfor tildelt 20 poeng. Mål: En snittskåre på over 80 poeng.
- Tilrettelegging før 1. time (kartlegge behov for transport, følge, alternativt møtested, tidspunkt på dagen osv).
- Alltid vurdere familiearbeid
- Alltid vurdere samarbeid med andre instanser
- Standardisert kartlegging de første tre timene for ikke å gå glipp av viktig informasjon
- Bruk av SMS i kommunikasjonen
- Tildeling av behandler ved mottak av henvisning.
- Foreldregrupper
- Gruppe for unge mødre med rusbakgrunn
- Systematisk arbeid med drop-out problematikk: Av 10 ulike tiltak kan en eller flere iverksettes i forhold til den enkelte bruker.

Varighet av prosjekt/ tid for implementering

² Sjekklisten er et hjelpemiddel, ikke et mål i seg selv. De faglige kliniske vurderingene i forhold til brukerens behov og situasjon veier tyngst og sjekklisten følges derfor ikke slavisk.

<p>Prosjekt gjennomført i 2008, videreutviklet til å omfatte alle under 23 år i 2009 (22). I tillegg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evaluere selv behandlingsprosessen • Utvikle brukerundersøkelse • Videreutvikle og spisse tiltak i forhold til ikke-møtte problematikk. Mål: ned i 20 %. • Videreutvikle systematisk samarbeid med andre aktuelle instanser – barnevern, helsesøstre og PPT. • Veilede nyopprettet kommunalt ambulant team (21).
<p>Ressursbruk</p>
<p>Oppgis ikke.</p>
<p>Yrkesgrupper involvert</p>
<p>Alle i teamet.</p>
<p>Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende</p>
<p>Oppgis ikke.</p>
<p>Overføringsverdi</p>
<p>En fordel ved dette prosjektet er at det evalueres kontinuerlig gjennom systematiske målinger. Resultatene kan tyde på at tiltakene som settes i gang har effekt i forhold til målgruppen. Tiltakene er relativt enkle å gjennomføre og kan dermed tilpasses andre psykiatriske ungdomsteam.</p>
<p>Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet</p>
<p>Prosjektrapport:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Del 1 2008: Fordi de fortjener det - rask og god hjelp til ungdom med rusproblemer og psykisk lidelse:

<http://www.helsebiblioteket.no/binary?id=16801> (21)

- Del 2 2009: Fordi de fortjener det, del 2, 2009. Rask og god hjelp til ungdom med rusproblemer og psykisk lidelse:
<http://www.helsebiblioteket.no/binary?id=17420> (22)

Kontaktinformasjon

Hanne Naug, psykologspesialist og prosjektleder Psykiatrisk ungdomsteam (PUT). Hanne.Naug@vestreviken.no

Finansiering

Regionalt kompetansesenter for dobbeltdiagnoser. Det oppgis ikke konkret hva midlene har gått til.

Tittel	Psykisk helsetjeneste for barn og unge
Organisasjon	Lørenskog kommune
Populasjon	Ungdom mellom 13 og 23 år
Kort beskrivelse	
<p>Tiltaket er et lavterskeltilbud i regi av Lørenskog kommune og målgruppen er ungdom mellom 13 og 23 år. Visjonen er: Velkommen – vi har null ventetid. Psykologer kan gi time på dagen uten rekvisisjon til ungdom og deres familier. Tiltaket er av forebyggende karakter og det finnes ingen statistikk i forhold til hvor mange innleggelses som evt. har vært unngått, eller liggedøgn som har blitt redusert. Samtidig indikerer tall at aktiviteten er stor, og det kan derfor antas at tiltaket har forebygget innleggelses.</p>	
Vurdering av effekt av tiltak:	
<p>Tiltaket er av forebyggende karakter og det finnes ingen statistikk i forhold til hvor mange innleggelses som har vært unngått, eller liggedøgn som har blitt redusert. Samtidig indikerer tall at aktiviteten er stor, og det kan derfor antas at tiltaket har forebygget innleggelses, ikke minst når man ser på temaene som har vært i fokus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Henvendelsene: Alt fra enkle utviklingsspørsmål til bekymring for mer sammensatt symptombilde – samspill, utagering, tristhet, angst, fobier, atferdsproblemer, uro, selvmordsbekymring, traumer og somatiske plager og smerter. • Til sammen 506 barn, unge, gravide og deres familier benyttet seg av tilbudet i 2009 • Antall samtaler med barn/ungdom/familier: 1.335 • Tlf. konsultasjoner: 717 • Gruppesamtaler barn/foreldre: 19 	

<ul style="list-style-type: none"> • Konsultasjoner samarbeidspartnere: 676 (18)
Mål
Velkommen – vi har null ventetid! (2)
Tiltak
<ul style="list-style-type: none"> • Spesialister (psykologer) ansatt på kommunalt nivå • De som trenger det kan møte opp uten henvisning • Vurdering, rådgivning og korttidsbehandling for barn, unge og deres familier, samt gravide og kvinner med svangerskapsdepresjon. • Konsultasjoner/veiledning samarbeidspartnere, ikke minst helsestasjoner for både barn og unge
Varighet av prosjekt/ tid for implementering
Tiltaket er tenkt å være varig, men vurderes nedlagt.
Ressursbruk
7,9 årsverk – 5 kliniske psykologer, spesialkonsulenter, leder og sekretær
Yrkesgrupper involvert
Se Ressursbruk
Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende

Ikke beskrevet.
Overføringsverdi
Tiltaket blir fremhevet som en god modell for lignende tiltak.
Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet
Artikkel i Aftenposten 7. august 2008 , Velkommen - vi har null ventetid: http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2579137.ece (2)
Kontaktinformasjon
Lørenskog kommune
Finansiering
Tiltaker er inne på kommunalt budsjett.

Tittel	Utskrivningsklare pasienter raskere ut fra sykehus
Organisasjon	Prosjektsamarbeid mellom bydeler i Oslo, Diakonhjemmet Sykehus og Helse Sør-Øst RHF. (26)(27)
Populasjon	Pasienter innlagt på Diakonhjemmet sykehus.
Kort beskrivelse	
Tiltaket handler om å få utskrivningsklare pasienter raskere ut fra sykehus. Dette er et prosjektsamarbeid mellom bydeler i Oslo, Diakonhjemmet Sykehus og Helse Sør-Øst RHF. Evaluering har vist at antall B-meldte pasienter med liggetid over 10 dager ved Diakonhjemmet sykehus har sunket i alle de samarbeidende bydelene.	
Vurdering av effekt av tiltak:	
<ul style="list-style-type: none"> • Antall B-meldte pasienter med liggetid over 10 dager ved Diakonhjemmet fra bydel Frogner er redusert fra 10 i uke 8 i år til 4 i uke 21. • Antall B-meldte pasienter med liggetid over 10 dager ved Diakonhjemmet fra bydel Ullern er redusert fra 12 i uke 8 i år til 2 i uke 21. • Antall B-meldte pasienter med liggetid over 10 dager ved Diakonhjemmet fra bydel Vestre Aker er redusert fra 17 i uke 8 i år til 1 i uke 21. (27) 	
Mål	
Hovedmål:	
<ul style="list-style-type: none"> • Etablere felles problemforståelse, herunder felles forståelse for roller og ansvarsforhold • Sikre gode pasientforløp etter LEON – prinsippet. 	
Delmål:	
<ul style="list-style-type: none"> • Styrke kompetanseoverføringen mellom sykehuset og bydelene 	

- Effektivisere bydelenes pleie- og omsorgskjede med særlig fokus på bruken av korttids- og rehabiliteringsplasser
- Redusere tiden fra en pasient er meldt utskrivingsklar til et omsorgstilbud på riktig nivå står klart
- Redusere liggetider for utskrivingsklare pasienter
- Evaluere de tiltak/rutiner som allerede er satt i verk for å avhjelpe situasjonen.

Tiltak

- Samarbeidsavtalen ved DS gjennomgås med sikte på å få vurdert eksisterende samarbeidsfora og å sikre etablering av rutiner for tidlig kontakt rundt B – meldte.
- Direktørmøtet foreslås utvidet med sjefslege og samhandlingsdirektør. Dette for å sikre en bedret forankring innad i sykehusets legestab og i forhold til utskrivinger
- Det gjennomføres samling/seminar mellom bydelene og sykehuset med sikte på opplæring av sykehusansatte i hva bydelene har av ansvar og tilbud. Dette for å hindre at sykehusets ansatte ”anbefaler” tiltak i bydelene
- DS og bydelene gjennomgår samhandlingsrutinene i LDS sektoren og vurderer om disse bør tas i bruk.
- Det anbefales å innføre en felles, rullerende opplæring av ansatte ved sykehuset og ved bydelens bestillerkontor i de sentrale rutiner som regulerer samarbeidet ved utskriving av pasienter
- Det videre arbeid gjennomføres gjennom den ordinære linjeorganiseringen.

Bydel Frogner har iverksatt følgende tiltak knyttet til rutiner for B-meldte fra somatikken:

- Bydelen mottar A-skjema på fax
- Søknadskontorets ”telefonvakt” ringer avdelingen samme dag for å få vite hvem pasienten er

- Saksbehandler ringer neste dag etter postmøtet, for å få ytterligere informasjon
- Saksbehandler eventuelt sammen med innsatsteam, reiser på vurderingsbesøk på DS for å planlegge utskrivelse til hjemmet eventuelt til korttidsavdeling
- B-skjema kommer på fax.
- Skal pasienten hjem, kontaktes hjemmetjenesten og eventuelt ergoterapeut for klargjøring i hjemmet. Må pasienten til et korttidsopphold, settes vedkommende på venteliste

Bydel Ullern har iverksatt følgende tiltak:

- Arbeidet med å etablere en intermedier avdeling for DS sektoren
- Etablering av og bruk av innsatsteam, etablert våren 2008 og utvidet fra 2,6 til 3,6 årsverk i 2009
- Utbygging av en differensiert tiltakskjede på bydel
- Økt en-bloc kjøp av korttidsplasser fra sykehjemsetaten fra 18 (2008) til 24 (2009)
- Vil foreta en gjennomgang med sykehjemsetaten på bruk av korttids plassene, slik at plassene ikke blir en "sluse" inn til permanent sykehjemsplass
- Redusert saksbehandlingstiden for langtids plasser med mål om å unngå at langtidsliggere blokkerer korttids plassene
- Økt fokus på økt sirkulasjon av korttids plassene
- Styrking av både hjemmesykepleie og hjemmehjelp
- Søknadskontoret et styrket med en saksbehandler fra midten av mars d.å., noe som har medført at vurderinger går raskere og bedre

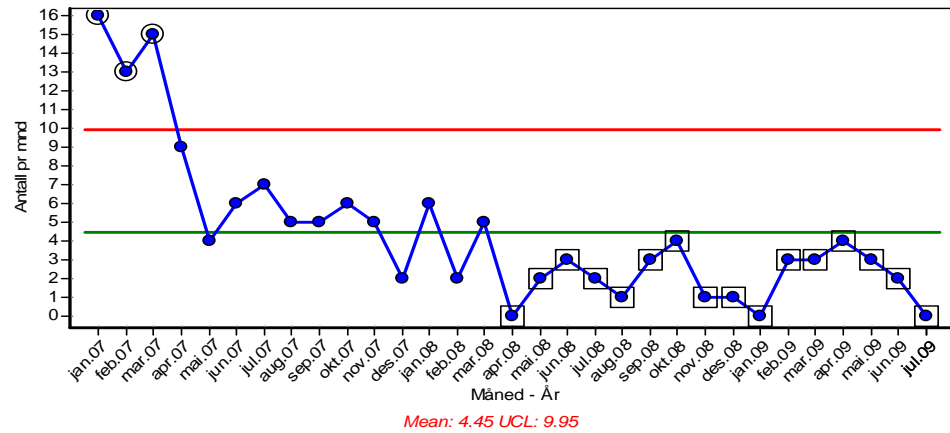
<p>Bydel Vestre Aker har iverksatt følgende tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bydelen har vurdert at 40 korttidsplasser vil dekke behovet, men har opplevd at plasser blokkeres av pasienter som venter på sitt første valg til sykehjemsplass. Bydelen har nå iverksatt en flytting av slike pasienter til andre langtidsplasser i påvente av førstevalget. Dette som et tiltak for å få frigjort korttidsplasser til korttidsbruk. • Fra og med januar 2009 har bydelen etablert dagrehabilitering bemannet med 1 fysioterapeut, 1 ergoterapeut og 1 sykepleier. Disse går inn hos brukere som skrives ut fra sykehus og sykehjem. I tillegg gis tjenesten til brukere for å forebygge slike innleggelse. • Bydelens innsatsteam ble opprettet høsten 2007 og er bemannet med tre fysioterapeuter, en ergoterapeut og en sykepleier. De er operative på dagtid og kveld hele uken. • Det er etablert 10 nye leiligheter for eldre som trenger trygghet utover det som hjemmetjenesten kan bidra med. Innflytting i april 2009. • Samarbeidet med Diakonhjemmets høgskole er styrket og tilbyr bl.a. praksisplass for 12 sykepleiestudenter hvert semester. Utvides fra neste studieår. • Bydelen har iverksatt et prosjekt: "omsorgstrappa" med bl.a. en pasientkoordinator som løpende skal følge opp inneliggende pasienter ved DS. Tilbakemeldingen fra DS er svært positive, og anses å være en av årsakene til reduksjonen i langtidsliggere fra Vestre Aker (27).
Varighet av prosjekt/ tid for implementering
2009.
Ressursbruk
Ikke beskrevet.
Yrkesgrupper involvert

Helsepersonell.
Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende
Ikke oppgitt.
Overføringsverdi
Tiltakene er evaluert og det kan synes som om målet om redusert liggetid for utskrivingsklare pasienter er i ferd med å nås. Tiltakene i den forbindelse er grundig beskrevet i en rapport, og kan sånn sett gjennomføres av andre bydeler/kommuner i samarbeid med sine lokalsykehus.
Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet
Beskrivelse på Oslo kommunes hjemmeside : http://www.byradsavdeling-for-eldre-og-sosiale-tjenester.oslo.kommune.no/samarbeid_med_helse_sorost/article145948-39570.html (26)
Rapport fra prosjektet: http://www.helse-sorost.no/stream_file.asp?iEntityId=4601 (27)
Kontaktinformasjon
Bydelsdirektør Knut Egger i Bydel Sagene Tlfnr Oslo kommune: 02 180 E-post: postmottak@bsa.oslo.kommune.no
Finansiering
Ikke oppgitt

Tittel	Intravenøs behandling på sykehjem - samhandling med spesialisthelsetjenesten – Telemark og Vestfold
Organisasjon	Telemark: Kommunene Skien, Porsgrunn og Nome og Sykehuset Telemark HF Vestfold: Kommunene i Vestfold, Sykehuset i Vestfold, Høgskolen i Vestfold, Universitetet i Oslo og Senter for antibiotikabruk i primærmedisin
Populasjon	Pasienter på sykehjem
Kort beskrivelse	
Kompetanseoverføring mellom helseforetak og kommuner, dvs. å veilede i forhold til intravenøs behandling og forebygging, observasjon og tiltak rundt urinveisinfeksjon, lungebetennelse og dehydrering. Gode erfaringer fra kommuner i Telemark har ført til forskningsprosjekt i Vestfold.	
Vurdering av effekt av tiltak:	
Det er registrert innleggelser fra sykehjem i prosjektperioden. Registreringene viser nedgang i innleggelser. For Skien kommune synes nedgangen å være signifikant. For kommunene Nome og Porsgrunn er resultatene ikke like klare. Modellen og registreringene fra Telemark er vurdert så interessante at det er startet opp en oppfølging i Vestfold med et prosjekt med forskningsdesign. (32)	
Resultatene fra sykehjemmene i Telemark er fremstilt grafisk: http://www.helsedialog.no/?module=Files;action=File.getFile;ID=2085	

I-diagram. Antall innleggelser pga infeksjoner fra sykehjem i Nome, Porsgrunn og Skien

01.01.07 - 31.07.09

Annen evaluering

Ikke beskrevet

Mål

Målet var å redusere sykehusinnleggelser fra sykehjem der innleggelsesårsak er pneumoni, urinveisinfeksjon og dehydrering eller innleggelsesårsaker som fører til at det blir påvist.

Tiltak

Kompetanseoverføring mellom helseforetak og kommuner, dvs. å veilede i forhold til intravenøs behandling og forebygging, observasjon og tiltak rundt urinveisinfeksjon, lungebetennelse og dehydrering.

Gjennomføring:

- Prosjektleder har hatt kurs en fast dag pr. uke i 2 måneder hos de ulike sykehjemmene.
- I etterkant av kursene har det vært tilbud om kontinuerlig telefonveiledning og oppfølging hver 14.dag.
- Leger ordinerer behandling og sykepleiere legger inn venefloner og administrerer behandlingen. Alt pleiepersonell er med og observerer pasientens tilstand.
- Alle sykehjem har fått en prosjektperm med informasjon om prosjektet. Der er forelesninger samlet, observasjonskjemaer, aktuelle telefonnummer for å få hjelp.
- Avtale med ambulansen om at de kunne hjelpe til med å legge inn veneflon dersom sykehjemmene ikke skulle få dette til.
- Kurs for leger som ble arrangert på kveldstid med tema urinveisinfeksjon, pneumoni og dehydrering med fokus på behandling. Kurset var for legevakt og tilsynsleger på sykehjem. Overleger fra sykehuset Telemark og Telelab underviste.

Varighet av prosjekt/ tid for implementering

Prosjektet - "Intravenøs behandling på sykehjem - samhandling med spesialisthelsetjenesten" - ble opprettet ved sykehuset Telemark HF 1.november -07. Det ble bevilget penger til viderføring og utvidelse til 1.november 09.

Ressursbruk

Ikke beskrevet

Yrkesgrupper involvert

Helsepersonell ved sykehjem, veiledere fra sykehus, ambulanspersonell, prosjektledelse.

Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende
Ikke beskrevet
Videreføring og forskning
<p>Tiltaksmodellen og registreringene fra Telemark er vurdert å være så interessante at det er startet opp en et liknende prosjekt i Vestfold. Prosjektet i Vestfold har et design for implementering og studium av effekten av intervensjonene. Nygård Undervisningssykehjem samarbeider med SiV, Høgskolen i Vestfold, Universitetet i Oslo og Senter for antibiotikabruk i primærmedisin om å styrke kompetansen i førstelinjetjenesten på intravenøs behandling av pasienter i sykehjem med infeksjoner.</p> <p>Det gjennomføres et forskningsprosjekt samtidig med intravenøsprosjektet i Vestfold. Dette forskningsprosjektet følger en "trappvis modell" (Stepped wedge studie MRC, England), kontroll før inklusjon, intervensjon etter. Rekkefølgen randomiseres (loddtrekning). I løpet av prosjektet vil det gjennomføres en registrering av alle innleggelser SiV med tiltak, komplikasjoner, liggedøgn. Oppstart var oktober 2009.</p> <p>Intervensjonen er et strukturert opplæringsprogram i intravenøs behandling av dehydrering og infeksjoner i sykehjem:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opplæring av personell på sykehjem <ol style="list-style-type: none"> a. Teoretisk bakgrunn til alt helsepersonell b. Praktisk undervisning til alt helsepersonell c. Innhenting av samtykke fra pasienten om innhenting av data   2. Opplæring av sykehjemsleger <ol style="list-style-type: none"> a. Teoretisk bakgrunn b. Praktisk gjennomføring – spesielt kveld/natt og helg/ferier   3. Opplæring av legevaktsleger

- a. Prosedyre for hva som skal gjøres på sykehjem før henvendelse
  - b. Momenter i forhold til diagnostikk, intravenøs rehydrering og antibiotikabehandling sykehjem og vurdering behov for av innleggelse
4. Kontinuerlig oppfølging over en toårs periode
- a. Månedlige besøk på alle sykehjem med oppfrisking av teori og praksis
  - b. Mulighet for umiddelbar kontakt med prosjektledelsen ved behov

Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet

Telemark:

Nettsted: <http://www.sthf.no/intravenos>

Prosjektrapport: <http://www.helsedialog.no/?module=Files;action=File.getFile;ID=2025>

Omtale i Sykepleien: http://www.sykepleien.no/ikbViewer/page/sykepleien/nyheter/nyhetsartikler/vis?p_document_id=119854

Vestfold:

Nettsted: <http://www.sandefjord.kommune.no/Nygard-undervisningssykehjem/Kurs-og-konferanser/Invitasjon-til-legekurs-i-intravenosprosjekt/>

Kontaktinformasjon

Lisbeth Østby, prosjektleder Telemark og Vestfold

- Tlf 35004457/ 91820728
- E-post: ostl@sthf.no

Morten Lindbæk, UiO institutt for allmenntmedisin

- Tlf: 22 85 06 46/ 924 54 850

E-post: morten.lindbak@medisin.uio.no

Øvrige:

- Sykehuset i Vestfold HF: Irene Jørgensen
- Nygård undervisningssykehjem: Vibeke Bostrøm
- Høyskolen i Vestfold: May Elin Thengs Horntvedt

Finansiering

Telemark: Samarbeid bestående av Helsedialog (Helse Sør-Øst), kommunene Skien, Porsgrunn og Nome og Sykehuset Telemark HF

Vestfold: Ikke oppgitt

Tittel	Ambulerende team – Sykehuset Østfold HF og Sarpsborg kommune
Organisasjon	Sykehuset Østfold HF og Sarpsborg kommune
Populasjon	Beboere på sykehjem
Vurdering av effekt av tiltak:	
<p>Sarpsborg kommune har ført statistikk over alle sykehjemspasienter som blir lagt inn på sykehus. I tillegg registrerer det enkelte sykehjem sine intravenøstilfeller. Siden oppstarten med registrering i september 2008 og ut mars 2009 har det vært 83 pasienter som har fått intravenøs behandling og som dermed har sluppet sykehusinnleggelse.</p> <p>I perioden 15/9-08 til slutten av januar 2009 ble 49 pasienter sendt til sykehus og 54 pasienter ble behandlet med utvidet behandling på sykehjem. I denne perioden var antall sykehusinnleggelse halvert. De fleste pasientene har fått antibiotika og/eller væske intravenøst. I tillegg til færre innleggelse kunne 8 pasienter komme tidligere tilbake til sykehjemmet i samme periode. (15) (13)</p>	
Annen evaluering	
Ikke beskrevet	
Mål	
<p>Med pasienten i fokus har man hatt følgende mål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sikre pasientene effektiv og god behandling hvor nødvendig tiltak ytes på rett sted til riktig tid. • Øke kvaliteten for sykehjemsbeboere som blir akutt syke ved at de behandles på sykehjemmet. • Utvikle systemer for økt samhandling og kompetanseoverføring. • Øke respekten for hverandre, mer kjennskap til hverandres hverdag. 	

- Styrke eksisterende samarbeid, sikre behandlingsskjeden og gi mulighet for utvikling av nye samarbeidsformer over forvaltningsnivåene.

Tiltak

Kompetanseutvikling – Undervisning

Undervisning og kompetanseheving er i fokus i samhandlingen. Eldreoverlegene holdt undervisning i akutte sykdommer og klinisk blikk over to halve dager, hvor 98 helsearbeidere deltok første dag og 72 annen dag. Teorien var basert på prosedyrer som lege Øystein Almås ved Sykehuset Østfold har utarbeidet.

Ambulerende team og koordinerende sykepleiere har også hatt undervisning ved alle sykehjemmene i væske- og antibiotikabehandling, samt praktisk øvelse på venfloninnlegging.

Totalt har 73 sykepleiere deltatt. I tillegg til oppstartsundervisningen blir også undervisning gitt etter behov. Ambulerende team tilbyr undervisning i ulike tema som: væskebehandling, hjerte-/lungeredning, klinisk blikk, sentralt venekateter (CVK), veneport (VAP), kateterisering, EKG, medikamentregning, demens/akutt forvirring, sykepleie til pasienter med respirasjonsproblemer eller med ernæringsproblem, smertestillende og palliasjon.

13 sykepleiere har fått undervisning i veneport (VAP), 16 sykepleiere har fått undervisning i klinisk blikk og 14 helsepersonell i hjerte-/lungeredning. Eldreoverlege Rebecca Setsaas Skage har undervist ved flere av sykehjemmene om demens, akutt forvirring og medikamenter.

Metodehåndbok akutte prosedyrer sykepleiere

Det er utarbeidet en metodebok for sykepleiere som inneholder kliniske problemstillinger med utgangspunkt i symptomer og ikke diagnoser. Problemstillingene har fokus på hvilke undersøkelser sykepleierne kan gjøre, samt retningslinjer for når lege bør kontaktes.

Sykepleievurderingen ved akutte forverrelser hos en pasient er sett på som svært viktig for kvaliteten og resultatet for pasienten, og et observasjonsskjema ble utarbeidet til dette formålet. Metodehåndboka ble i oktober 2008 utvidet til å favne retningslinjer også for sykehjemsleger og ble da en Kvalitetshåndbok for alle ansatte ved Sarpsborg kommunes sykehjem.

Annen aktivitet
Det har vært flere møteplasser der viktige temaer har blitt tatt opp, blant annet møtevirksomhet med sykehjemsleger, emnekurs for sykehjemsleger i Østfold, evalueringsmøte med sykehuset, informasjon til politikere i Hovedutvalg for helse og sosial i Sarpsborg kommune.
Varighet av prosjekt/ tid for implementering
Ikke beskrevet
Ressursbruk
I følge rapporten har den nye legenormen for sykehjem i Sarpsborg som ble innført i 2007 vært en forutsetning for å lykkes. Konsekvensene av norm for legetjenesten var at legedekningen økte med 2 årsverk, fra 3,5 til 5,5 årsverk. I dag er 4 eldreoverleger i fulle stillinger og 9 fastleger i deltidsstillinger ansatt ved sykehjemmene. Det er etablert faglig fora for alle sykehjemsleger med faste møter 2-3 ganger i året.
Yrkesgrupper involvert
Se under ressursbruk
Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende
Ikke oppgitt
Overføringsverdi
Ikke vurdert
Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet
Helsedialog: Samhandling gir resultater i Østfold: http://helsedialog.no/ambulant_virksomhet/gode_eksempler/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=727;
Sykehuset Østfold: Samhandling gir resultater!: http://www.sykehuset-

ostfold.no/modules/module_123/proxy.asp?iCategoryId=496&iDisplayType=2&iInfold=8722

Evalueringsrapport: http://helsedialog.no/filestore/Evalueringsrapport_Sarpsborg_mai2009.pdf

Kontaktinformasjon

Sarpsborg kommune:

- Øivind W. Johansen Helsesjef
- Arne Holmstøen Seksjonsleder pleie og omsorg

Finansiering

Ambulerende team er kostnadsfritt for kommunene (gratis tilbud fra SØF). Det er skrevet avtaler med 3 kommuner som er forpliktende for begge parter og som tar utgangspunkt i den overordnede samarbeidsavtalen mellom Sykehuset Østfold og 17 av fylkets kommuner. (13) (15)

Tittel	Ambulerende rehabiliteringsteam (ART) for KOLS
Organisasjon	Vestre Viken HF- Ringerike sykehus, Ringerike kommune
Populasjon	Pasienter med kronisk obstruktive lungesykdommer (KOLS) (5)
Kort beskrivelse	
Samarbeid og kompetanseoverføring mellom sykehus og kommune om KOLS-pasienter.	
Vurdering av effekt av tiltak:	
<p>Effekten av tiltaket har en foreløpig evaluering. Evalueringen foreligger som internt notat i Ringerike sykehus. (5)</p> <p>Ressursenheten (RES-kommunen) og lungelege (sykehus) estimerer i sine redegjørelser at ART hittil har forhindrede innleggelser, og at ytterligere 6-8 kunne vært unngått om ART hadde vært henvist.</p> <p>Materialet synes lite til å trekke klare konklusjoner. Det påpekes at det er vanskelig å tallfeste resultater før tilbudet har pågått i minst ett år for alle pasientene i materialet. <i>Tendensen</i> i materialet kan tyde på at pasientene klarer å holde seg hjemme lengre mellom hver sykehusinnleggelse etter oppstart ART.</p> <p>Forskjellen ligger foreløpig på et gjennomsnitt på 2,5 til 4 måneder med lengre hjemmetid. Foreløpig har 14 av 26 ikke hatt reinnleggelser etter oppstart av ART. Av de tolv pasientene som er reinnlagt, har syv redusert liggetiden mellom en og fem dager. De andre fem har økt liggetiden mellom to og fem dager, mens fire av disse har samtidig økt hjemmetiden mellom hver innleggelse i forhold til før.</p> <p>Liggetid og hjemmetid før/etter oppstart ART vil ikke kunne fungere ordentlig som resultatindikatorer før det har gått ett år etter oppstart ART på alle de 26 pasientene i materialet. Dessuten må det beregnes forventet utvikling (siden en pasient med KOLS vil trenge stadig mer ressurskrevende helsehjelp). Poenget er å finne ut hvordan ART klarer å bremse den negative utviklingen.</p> <p>Dersom tendensen fortsetter ut året etter oppstart ART, vil liggetiden til disse syv være redusert med gjennomsnittlig 27 døgn per pasient.</p>	

Annen evaluering

Det er i hovedsak kvalitative data som gir den mest dekkende beskrivelsen av resultatene så tidlig etter oppstart, og denne tyder på tiltaket har positiv betydning for pasientene, både i form av livskvalitet og evne til å mestre egen sykdom uten innleggelser. (5)

Redegjørelse for betydningen av ART fra prosessansvarlig lege (5)

Meget viktig tiltak for kroniske lungepasienter at noen observerer funksjonen i hjemmet. Det er uhyre viktig når det gjelder:

- 1) Oxygentilpasning og opplæring. Jeg opplever at pasientene gir inntrykk av å forstå all informasjonen om utstyr og bruk når de er hos oss, men når de kommer hjem er all info borte og alle spørsmålene kommer. Da er ambulant team gull verd.
- 2) Vurdering av hjelpetiltak for avansert syke KOLS-pasienter. Vi ser ikke helheten når de er her. Vi har hatt noen unødvendige innleggelser av den grunn. Jeg kan umiddelbart tenke på i hvert fall **6-8** innleggelser siste året som jeg mener ville vært unngått om ambulant team hadde vært innkoplet.
- 3) Ved nyoppdaget nevromuskulær sykdom. Da trengs noen som drar i gang teamet rundt slike pasienter. Da er ambulant team meget nyttig. De har lav terskel for å kontakte sykehuslegen for oppklaring og diskusjon rundt praktiske løsninger, og samtidig i starten en del av teamet. Uvurderlig etter min mening.

Redegjørelse for betydningen av ART fra Ressursenheten Ringerike kommune (5)

KOLS pasienter en er palliativ pasientgruppe som per i dag ikke har noe palliativt team.

Ressursenheten (RES) har hatt et nært samarbeid med Ambulerende rehabiliteringsteam (ART) rundt KOLS-pasientene i ca ett år. ART skaffer RES informasjon om dårlige KOLS-pasienter som trenger oppfølging, og lærer opp personalet slik at de blir tryggere på hvordan de kan hjelpe KOLS-pasientene hjemme. ART har undervist en hel fagdag om hjerneslag, og gitt opplæring i støtte til lungefysioterapi og bruk av PEEF-ventil. RES mener dette har ført til bedre livskvalitet for pasientene, som for eksempel:

- Pasient A ringte ofte 113 om morgenen fordi hun fikk alvorlige problemer med pusten. Etter samarbeidet med ART unngikk hun de akutte morgenanfallene, hun unngikk sykehusinnleggelser, og hun fikk så mye bedre livskvalitet at hun til og med kunne komme seg ut av huset

<p>den siste tiden hun hadde igjen å leve.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Pasient B, som før hadde legevaktsbesøk 3 ganger i uken og hyppige sykehusinnleggelse, klarer seg nå med besøk fra hjemmesykepleien. ○ Personalet forteller at de har klart å okkupere mange anfall hos pasient C, der de før opplæringen ville ha ringt etter ambulanse. Det tette samarbeidet med sykehuset har særlig hindret sykehusinnleggelse i helgene.
Mål
Ikke beskrevet
Tiltak
Ambulerende rehabiliteringsteam (ART) for KOLS- pasienter kartlegger og tilrettelegger hjemmesituasjonen til pasientene i forbindelse med innleggelse, og det er et samarbeid med det lokale støtteapparatet på henvisning fra sykehuslege og kommunehelsetjenesten. Ressursenheten (RES) i Ringerike kommune har hatt et nært samarbeid med Ambulerende rehabiliteringsteam (ART) rundt KOLS-pasientene i ca ett år. ART skaffer RES informasjon om dårlige KOLS-pasienter som trenger oppfølging, og lærer opp personalet slik at de blir tryggere på hvordan de kan hjelpe KOLS-pasientene hjemme. (5)
Varighet av prosjekt/ tid for implementering
Ikke beskrevet
Ressursbruk
Ikke beskrevet
Yrkesgrupper involvert
Helsearbeidere
Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende
Ikke beskrevet

Overføringsverdi	
Ikke beskrevet	
Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet	
Ikke funnet	
Kontaktinformasjon	
Aleidis Skard Brandrud, Tlf 90731433, E-post: Aleidis.Skard.Brandrud@vestreviken.no	
Finansiering	Ikke beskrevet

Tittel	Spreke og trygge eldre - Forebygging av fall
Organisasjon	Eldrerådet i Nord-Trøndelag Fylkeskommune og Midtre Namdal Region
Populasjon	Personer over 65 år
Kort beskrivelse	
<p>Prosjektet for forebygging av fall ble igangsatt av Eldrerådet i Nord-Trøndelag Fylkeskommune og Midtre Namdal Region. Årlig er det ca 9000 voksne nordmenn som pådrar lårhalsbrudd. 8 av 10 er kvinner. Tidligere undersøkelser viser at 30 % av personer over 65 år faller hvert år, hyppigere etter fylte 75 år³. Det ble prøvd ut tre ulike tiltakspakker i Midtre Namdal Region. Den ene tiltakspakken synes å ha fallforebyggende effekt. (16) Prosjektet er en del av prosjektet Trygge eldre i regi av Skadeforebyggende forum. (28)</p>	
Vurdering av effekt av tiltak:	
<p>Hovedtiltakene i tre tiltakspakker har vært forebyggende hjemmebesøk, Risiko Og Sårbarhetsanalyser (ROS) og undervisning til de eldre og personell i omsorgstjenesten. Ved å sende ansatte i hjemmetjenesten og i institusjoner, samt enkelte legekantor registrerte prosjektet til sammen 1221 fall.</p> <p>For å sammenligne de ulike forebyggende tiltakene, er fall og skadestatistikken for de siste 6 mnd av 2007 sammenlignet med de siste 6 mnd av 2008.</p> <p>Prosjektet klarer ikke på dette grunnlaget å finne signifikante forskjeller mellom gruppene eller innad i gruppene.</p> <p>Mange av de forebyggende tiltakene kom sent i gang. Hvis en tar hensyn til dette og sammenligner de siste 4 måneder av 2007 og 2008, observeres signifikant reduksjon i antallet fall i gruppen som mottok forebyggende hjemmebesøk, men ikke i de to andre gruppene. Denne tiltakspakken er sannsynlig den av de forebyggende tiltakene som er nærmest dokumentert effekt på fallforebygging og derved skadeforebyggende effekt.</p>	
Mål	
Prosjektets overordnede mål har vært å bidra til et meningsfylt og vitalt liv for eldre.	

³ Fakta om beinskjørhet og brudd, Folkehelseinstituttet 2007

Prosjektets resultatmål :

- Antall fallulykker i Midtre Namdal Region er redusert etter at det er satt i gang tiltak.
- Utarbeide en modell for forebyggende arbeid blant eldre som reduserer fallulykker i hjemme- og nærmiljø som kan benyttes av andre kommuner.
- Observere og evaluere hvilke tiltak som gir mest effekt i MNR-kommunene.
- Utarbeide en rapport med alle fakta omkring prosjektet.

Tiltak

Pakken som viste signifikante resultater ble gjennomført i kommunene Fosnes, Overhalla, Namsos Vest og besto av forebyggende hjemmebesøk, trimgruppe med fysioterapeut, trim med aktivtør og informasjon.

De øvrige pakkene som ble gjennomført besto av:

- ROS-analyser, ernæringstiltak, skyss og informasjon
- Undervisning ansatte, undervisning 65+, skyss, sosiale tilstelninger og informasjon

Varighet av prosjekt/ tid for implementering

Prosjektet registrerte fall i perioden 01.05.07-31.12.2008.

Ressursbruk

Ikke oppgitt

Yrkesgrupper involvert

Tverrfaglig prosjekt der ulike yrkesgrupper og spesialtjenester har deltatt. Hjemmebesøkene ble foretatt av fagutøvere med helseutdanning.

Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende

Prosjektet arbeidet forebyggende, og forutsatte dermed høy grad av involvering av målgruppen.

Overføringsverdi

Prosjektet anbefaler at en allmenn bevisstgjøring på konsekvenser av fall, samt hjemmebesøk med vurdering av fallforebyggende tiltak har sannsynligvis den beste effekten i å redusere antallet fall og dermed redusere antallet skader og forringelse av livskvaliteten.⁴

Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet

Prosjektrapport:

<http://217.168.88.14/Arkiv/Dokumenter/NTFK/Internett/Politikk%5CR%C3%A5d%20og%20utvalg%5CEldrer%C3%A5det/Kan%20fall%20og%20fallskader%20hos%20eldre%20og%20p%C3%A5r%C3%B8rende>
(16)

Kontaktinformasjon

Prosjektledere

- May Karin Kjølstad
- Sissel Pettersen

Kommuneoverlegen i Midtre Namdal Region;

- Per W. Tvete

Skadeforebyggende forum - prosjektleder Trygge eldre

Elisabeth Saghaug

---

⁴ Tilbakemelding fra Skadeforebyggende forum tyder på at prosjektet ikke videreført etter prosjektavslutning.

- Tlf. 23 28 44 28/980 25505

- eldresikkerhet@skafor.org

Finansiering

Eldrerådet i Nord-Trøndelag Fylkeskommune

Tittel	KOLS-koffert: hjemmediagnostikk for KOLS-pasienter		
Organisasjon	Dalane DMS		
Populasjon	Pasienter med kronisk obstruktive lungesykdommer (KOLS)		
Kort beskrivelse			
Dalane DMS satt i gang et pilotprosjekt der en KOLS-koffert, som er en elektronisk diagnoseenhet, blir installert i hjemmet KOLS-pasienter. Kofferten er utviklet og utprøvd Danmark, og kan vise til reduksjon av reinnleggelser.			
Vurdering av effekt av tiltak:			
Utprøving i Danmark viser at en pasient med "KOLS" er innlagt opp til 4 ganger om året i 7 dager per innleggelse. Ved bruk av KOLS-koffert viser forsøket at man reduserer med 24 dagers innleggelse per pasient i målgruppen pr år. (6)(29).			
	Telemedisin / KOLS-koffert (n: 50)	Kontrollgruppe (n: 50)	Endring
Antall gjeninnleggelser	8	15	46% forbedring
Antall gjeninnleggelsesdager	37 (4,6)	116 (7,7)	68% forbedring
Antall gjeninnleggelser med forverring	6	11	45% forbedring
Gjeninnleggelsesdager med forverring	15(2,5) (3 <1 døgnet)	48 (4,4) (2 <1 døgnet)	69% Forbedring
Annen evaluering			
Prosjektet viser til høy pasienttilfredshet, og evalueres som like godt og eller bedre enn å bli liggende på sykehuset(6)(29)			

Mål	
Utstyret i kofferten ville gi økt trygghet for pasientene, redusert liggetid på sykehus og mindre reinnleggelse. Dessuten vil det kunne redusere belastningen både på spesialisthelsetjenesten og for hjemmesykepleierne	
Tiltak	
<p>KOLS-kofferten som er en elektronisk diagnoseenhet, blir installert i hjemmet KOLS-pasienter. I kofferten finnes blant annet en pc med videokamera slik at pasienten på en skjerm kan se lungesykepleieren som de snakker med. Den gir dermed toveis kommunikasjon via direkte overføring av bilde og lyd. Dette gjør det mulig for medisinsk personell å kommunisere og behandle pasienten fra en sentral ved sykehuset.</p> <p>De aktuelle KOLS- pasientene får koffertene med seg hjem i 14 dager. Sykepleier har i dette tidsrommet daglig kontakt med den hjemmeværende lungepasienten</p> <p>KOLS-kofferten inneholder også utstyr som kan foreta nødvendige målinger i forbindelse med lungesykdommen, blant annet surstoffmetningen, i blodet og den kan også registrere hjerterefrekvens.</p>	
Ressursbruk	
Ansatt en sykepleier i 50% stilling. Koffertene betjenes av tre sykepleiere og med en sykepleier i reserve. Installasjonsteam fra kommunen.	
Yrkesgrupper involvert	
Se ressursbruk og finansiering.	
Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende	
KOLS-kofferten medfører økt egeninnsats i forhold til behandling.	
Overføringsverdi	
Overføringsverdi i forhold til pasienter i diagnosegruppen. DMSet har søkt HOD om midler til å prøve ut tilsvarende koffert for andre kronikergrupper	

eks.hjertesvikt.	
Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet	
Omtale i Stavanger aftenblad: http://www.aftenbladet.no/lokalt/1181985/Foerst_i_landet_med_ny_Kols-koffert.html	
Dagens Medisin: http://www.dagensmedisin.no/nyheter/2010/04/27/kols-koffert-i-mai/	
Vitenskapelig artikkel (29):	
Sorknæs AD, Madsen H, Hallas J, Jest P and Hansen-Nord M. Nurse tele-consultations with discharged COPD patients reduce early readmissions – an interventional study. <i>Clin Respir J</i> 2010; DOI:10.1111/j.1752-699X.2010.00187.x.	
http://www3.interscience.wiley.com/journal/123275116/abstract?CRETRY=1&SRETRY=	
http://www.ebst.dk/brugerdreveninnovation.dk/ouh	
Kontaktinformasjon	
Prosjektleder, DDMS	
Johannes Bergsåker-Aspøy, e-post: bajo@sus.no	
Finansiering	
Samhandlingsmidler fra HOD, ca 2 mill.	

Tittel	Nettbasert sårveiledning
Organisasjon	Universitetssykehuset i Nord-Norge, 10 kommuner i Troms og Nordland, Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin
Populasjon	Hjemmeboende pasienter med leggsår
Kort beskrivelse	Pasienter med leggsår som ikke vil gro blir henvist til spesialisthelsetjenesten på grunn av manglende sårheling. Dette er en belastning for så vel pasientene som sykepleierne og helsevesenet. I samarbeid med Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin (NST) tok Hudavdelingen ved Universitetssykehuset Nord-Norge initiativ til prosjektet Nettbasert sårveiledning. De tilbød pleie- og omsorgstjenesten i to fylker nettbasert veiledning i behandling av vanskelig helende venøse og arterielle sår for pasienter som allerede var henvist til Hudavdelingen. (1)(24)
Vurdering av effekt av tiltak	Året før prosjektstart hadde de 15 pasientene vært innlagt til sammen 5 ganger og vært til 54 polikliniske konsultasjoner for leggsårene. I veiledningsåret ble 15 polikliniske kontroller gjennomført, uten en eneste innleggelse.
Annen evaluering	Erfaringene fra studien er beskrevet i artikkelen, <i>Nettbasert sårveiledning: Kunnskapsutvikling og bedre mestring av leggsårbehandling i hjemmetjenesten, Nordisk tidsskrift for helseforskning, Nr.1 2010.</i> (1) Studien viser at når pasientens vanskelig helende leggsår skulle behandles i brukernes hjem, var det behov for regelmessig forpliktende samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og pleie- og omsorgstjenesten over en lengre periode. Tilsendt sårprosedyre er ikke nok for å sikre behandlingskvaliteten. Det var også behov for utveksling av faglige, skjønsmessige vurderinger mellom nivåene i helsesektoren underveis i behandlingsforløpet. Bruk av tjenesten Nettbasert sårveiledning innebar kunnskapsutvikling for dem som fikk være med på prosjektets opprinnelige premisser, altså for dem som fikk sendt både bilder og tekst til Sårteamet på UNN. Med kompetansen fulgte også en selvtillit i forhold til sårbehandling som gjorde dem til kompetente

hjemmesykepleiere som kunne yte god helsehjelp også i spesialtilfellene. Gjennom den nettbaserte veiledningen ble det mulig for spesialisthelsetjenesten å følge opp behandlingen av den enkelte pasient gjennom et tett samarbeid med hjemmesykepleierne. Økonomisk ville et slikt tett samarbeid vært urealistisk uten bruk av IKT. Dermed fikk brukeren kvalifisert utført sårbehandling i sitt eget hjem, og hjemmesykepleierne fikk utviklet både behandlingskompetanse og kompetanse i kommunikasjon om vanskelig helende sår. Resultatet var heling av sår, og/eller færre sykehusinnleggelseser

Mål

Med dette tilbudet ville en forsøke å kompensere for manglende erfaring og kunnskap gjennom de mulighetene som lå i nettbasert samhandling mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten.

Tiltak

Prosjektet la opp til tre ulike måter å dokumentere sår på. (1) (24)

- For det første var det et sårskjema som skulle sikre at de generelle opplysningene sårteamet trengte for å veilede, ble dokumentert. Et standardisert skjema fra Norsk interessegruppe for sårheling ble tilpasset og integrert i systemet. Skjemaet inneholdt rubrikker som sykepleierne skulle krysse av i for ulike aspekter ved såret.
- For det andre skulle digitale bilder, som hjemmesykepleierne hadde tatt av brukerens leggsår, legges ved henvendelsene. Ideen med bruk av bilder var basert på tidligere erfaringer fra samhandling med primærhelsetjenesten (Lotherington m.fl., 2005) og god dokumentasjon på at diagnostisering ved hjelp av digitale bilder kan erstatte rutinekonsultasjoner hos en dermatolog (Krupinski m.fl., 1999). Med bilde av såret ville aspekter som tidligere ikke var kommet fram i muntlig kommunikasjon, bli dokumentert.
- Det tredje elementet var en utstrakt mulighet til å skrive i fritekst. Slik fikk hjemmesykepleierne skjønsmessige vurderinger, som er en viktig del av det sykepleiefaglige arbeidet, plass i systemet. All dokumentasjon skulle sendes til hudavdelingen via Norsk Helsennett. Sårteamet skulle gi tilbakemelding elektronisk, og veiledningen skulle pågå til tilheling skjedde eller inntil ett år.

Kommunikasjonsløsningen Well Arena med nettportalen MinDoktor.no ble valgt som medium for kommunikasjon mellom første- og andrelinjetjenesten (Løsningen tilfredstilte kravene i personvernlovgivningen, og teknologien skulle være like brukervennlig som innlogging til en nettbank. Well Arena ble installert på sårteamets PC, mens hjemmetjenesten skulle klare seg med PCer som var tilkopleet Internett, mobiltelefon og kamera.

Pasientenes primærkontakter skulle delta under den innledende kliniske konsultasjonen ved hudavdelingen. Dersom det var ønske om det, ga sårteamet der opplæring i sårbehandlingen, bruk av MinDoktor.no og nærbildefotofering. Pleierne fikk med seg en forenklet brukerveiledning i

<p>nærbildefotografering som var tilpasset et utlånt kamera. Tilbake i kommunen fotograferte hjemmesykepleieren brukerens leggsår ved hjemmebesøk. på kontoret senere på dagen skulle sykepleieren fylle ut sårskjemaet, stille spørsmål til sårteamet i fritekstfeltet og legge ved bildene. Sårteamet skulle gi veiledning på bakgrunn av egne pasientdata fra den kliniske konsultasjonen på sykehuset, samt dokumentasjonen som var sendt fra hjemmetjenesten.</p> <p>Sårteamet anbefalte at sykepleierne sendte dokumentasjonen med digitale leggsårbilder ukentlig den første måneden, og deretter ved behov.</p>
<p>Varighet av prosjekt/ tid for implementering</p>
<p>Ca. 2006 - 2008</p>
<p>Ressursbruk</p>
<p>Ikke beskrevet</p>
<p>Yrkesgrupper involvert</p>
<p>Hjemmesykepleie, sårteam hudavdelingen på sykehus</p>
<p>Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende</p>
<p>Ikke beskrevet</p>
<p>Overføringsverdi</p>
<p>Prosjektet videreføres i løpet av høsten 2010 med prosjektet webbasert sårjournal. Dette er et samhandlingsverktøy som gjør det mulig å lagre, sende og motta sår dokumentasjon mellom 1. og 2. linjetjenesten, samt faggrupper og pasienten. Målet er å skape incentiv til dialog, behandling på rett nivå og deling av kunnskap og oppgaver for god behandling og omsorg.</p> <p>Formålet med prosjektet er å produsere kunnskap om betydningen av (deling av) kunnskap og oppgaver, ansvar og roller, for vilje til- og tilrettelegging for samhandling. Dette er sentrale incentiver og betingelser i tillegg til teknologiske, juridiske og økonomiske.</p> <p>Prosjektperioden er fra juni 2010 – januar 2012. Prosjektet er finansiert av programmet Helsetjenesteforskning, samhandling og telemedisin i Helse Nord.</p>

Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet

Artikkel:

- Nyheim B., Lotherington A.T., Steen, A. Nettbasert sårveiledning: Kunnskapsutvikling og bedre mestring av leggsårbehandling i hjemmetjenesten. [1]. 2010. Nordisk tidsskrift for helseforskning.
- Aanestad M, Olaussen, I. IKT og samhandling i helsesektoren: Digitale lappetepper eller sømløs integrasjon? Trondheim: Tapir Akademiske Forlag. In press.

Nyhetsartikler:

- Gir bedre livskvalitet: <http://www.telemed.no/gir-bedre-livskvalitet.434505-80451.html>
- Kvitt smertene med telemedisin: <http://www.telemed.no/kvitt-smertene-med-telemedisin.4444741-42659.html>

Kontaktinformasjon

Kontaktperson hos NST:

Beate Nyheim

- Telefon 975 43 010
- E-post: beate.nyheim@telemed.no

Finansiering

Store deler av arbeidet er finansiert av telemedisinsk forskningsprogram i Helse Nord (Som nå heter Helsetjenesteforskning, samhandling og telemedisin i Helse Nord), mens lønnsutgiftene til sykepleieren og legen i prosjektet dekkes av hudavdelinga ved UNN. (ref nettsiden)

Tittel	Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin
Organisasjon	Helse Finnmark HF var prosjekteier og Nasjonalt senter for telemedisin (NST) var prosjektleder. I tillegg deltok lokalsykehusene i Kirkenes og Hammerfest, seks sykestuer og Universitetssykehuset Nord Norge.
Populasjon	Aktuelle pasientgrupper som får et tilbud ved sykestuene er geriatriske pasienter, pasienter med kreftsykdom, pasienter med annen kronisk sykdom og pasienter med enklere akutttilstander. ⁵
Kort beskrivelse	
<p>Prosjektet "Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin" ble gjennomført i perioden 2007 – 2009 med Helse Finnmark HF som prosjekteier og Nasjonalt senter for telemedisin (NST) som prosjektleder. I tillegg deltok lokalsykehusene i Kirkenes og Hammerfest, seks sykestuer og Universitetssykehuset Nord Norge. tillegg var også UNN med Kreftavdelingen og Geriatrisk avdeling aktivt med mot slutten. (33)</p> <p>Prosjektet har vært en videreføring og -utvikling av prosjektet "Telemedisin som samhandlingsredskap mellom sykestuer og sykehus i Finnmark".</p>	
Vurdering av effekt av tiltak:	
<p>Prosjektet er ikke særskilt evaluert forhold til effekt på sykehusinnleggelser, men viser til tilbakemeldinger fra sykestuene som peker på at de har spart henvisninger til sykehuset. Prosjektet er evaluert kvalitativt i NST-rapporten <i>Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin</i>. Prosjektrapporten konkluderer med at</p> <p>"Status pr. mai 2010 viser at det har lyktes prosjektet å implementere telemedisin på en måte som gir helsefaglig gevinst i form av sparte pasientreiser, god kompetanseutveksling og nettverksbygging. I forhold til prosjektets formål, som var å gi tilgang til spesialistkompetanse innen akuttmedisin, medisin og</p>	

⁵ Det er 40 sykestuesenger i Finnmark fordelt på 16 kommuner; Alta, Berlevåg, Båtsfjord, Gamvik, Hasvik, Karasjok, Kautokeino, Lebesby, Loppa, Måsøy, Nesseby, Nordkapp, Porsanger, Tana, Vadsø og Vardø. Den største sykestuen er Alta med 9 senger. I 2008 dekket Helse Finnmark ca halvparten av kostnadene med et fast tilskudd til kommunene (ca 490. 000 kroner pr. seng). Helse Nord har siden 2006 ledet sykestueprosjektet for videreutvikling av sykestuene i Finnmark. Hovedfokus er tjenesteinnholdet og hvordan sykestuene kan utvikles videre i samarbeid med spesialisthelsetjenesten. Se Helsedirektoratets nettsider for informasjon: http://www.helsedirektoratet.no/finansieringsordninger/fagnytt/sykestuer_som_tilbyr_spesialisthelsetjenester_320144 og http://www.helsedirektoratet.no/finansieringsordninger/sykestueprosjektet/prosjekt_sykestuefinansiering_675594)

kirurgi, kan vi si at prosjektet delvis har lyktes.”
Annen evaluering
Effekt av tiltaket underbygges imidlertid av en rapport fra 2007 som gjør rede for det samfunnsøkonomiske potensialet ved innføring av telemedisin. som samhandlingsredskap mellom sykehus og sykestuer i Finnmark. (17)
Mål
<p>Prosjektets formål var å sikre at lokalsykehusene og sykestuene i Finnmark med bruk av telemedisin skulle få tilgang til spesialistkompetanse innen akuttmedisin, medisin og kirurgi.</p> <p>Målene blir i rapporten definert slik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utplassere telemedisinske løsninger ved sykestuene i Karasjok og Lakselv i Finnmark etter sykestue/VAKe-modellen. • Opplæring av personell i bruk av utstyr for telemedisinske tjenester. • Opprette nye telemedisinske tjenester innen pediatri, geriatri og kreft. • Videreutvikle programvare for sentral drift og vedlikehold av teknologisk løsning for telemedisinsk tjeneste. • Utarbeide rutiner for telemedisinsk bruk mellom lokalsykehus og sykestuer.
Tiltak
<p>Prosjektet bestod av tre arbeidspakker:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ta i bruk telemedisin ved sykestuene i Karasjok og Lakselv. • Videreutvikle eksisterende telemedisinske tjenester mellom lokalsykehus og sykestuer. • Videreutvikle programvare for sentral drift og vedlikehold. <p>Prosjektet ble forankret hos direktøren i Helse Finnmark HF og ut i de seks kommunene som har sykestuer. Det ble også avklart med Kreftavdelingen og</p>

Geriatrisk avdeling ved UNN at de ønsket å være med. Deltakerne forpliktet seg i forkant av prosjektet til å delta gjennom signering av intensjonsavtaler.

Prosjektet vektla følgende elementer:

- bygge på erfaringer fra tidligere gjennomførte prosjekter (Telemedisin som samhandlingsredskap mellom sykehus og sykestuer i Finnmark, VAKe Finnmark)
- eksisterende infrastruktur
- lokal organisering
- forankring i de lokale organisasjonene
- opplæring i bruk av systemer og teknologi
- utvikle nye rutiner for samhandling

Ressursbruk

Ikke beskrevet

Yrkesgrupper involvert

Sykepleiere, leger og teknisk personale

Involvering og egeninnsats av pasienter og pårørende

Løsningene gir mulighet til involvering av pasienter, men dette kun utnyttet i noen tilfeller.

Overføringsverdi

Stor i forhold til andre geografiske områder og pasientgrupper.

Referanse til nettsteder, artikler med mer der prosjektet er beskrevet
<p>Presentasjon av prosjektet på NSTs nettsider:</p> <p>Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin: http://www.telemed.no/styrking-av-lokalsykehusene-i-finnmark-med-bruk-av-telemedisin.4501065-72584.html</p> <p>Prosjektrapport: Øvernes E., Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin, Erfaringer fra gjennomføringen av prosjektet, samt tilbakemeldinger fra deltakerne i prosjektet. (NST Juni 2010) , Lenke: http://img7.custompublish.com/getfile.php/1262250.357.xwdwyrscopy/1210_styrking_sykestuene_finnmark.pdf?return=www.telemed.no</p>
Kontaktinformasjon
<p>Kontaktperson hos NST:</p> <p>Eirik Øvernes, Project Manager, Specialist Consultant</p> <p>Telefon: 48133173</p> <p>E-post: eirik.overnes@telemed.no</p>
Finansiering
Lokalsykehusmidler, Helsedirektoratet

Referanser

- (1) Aanestad M, Olaussen, I. IKT og samhandling i helsesektoren: Digitale lappetepper eller sømløs integrasjon? Trondheim: Tapir Akademiske Forlag. In press.
- (2) Aftenposten. Velkommen - vi har null ventetid! Aftenposten [060808]. 2010.
- (3) AGENDA Utredning & Utvikling AS. FOU-prosjekt "Varige og likeverdige samhandlingsmodeller mellom 1. og 2. linjetjenesten". 2007.
- (4) Arne Holmstøen ØWJ. Samarbeid mellom sykehjem og sykehus, Evalueringsrapport vedrørende samhandling mellom Sarpsborg kommune og ambulerende team Sykehuset Østfold. 2009.
- (5) Avdelingsleder Rehab Rs. INTERNT NOTAT, Omstillingstiltak 25-09 amb.rehab avvikle. 13-10-2010.
- (6) Bergsåker-Aspøy J., Dalane Distriktsmedisinske senter, Presentasjon for Rogalandsbenken på Stortinget. 8-4-2010.
- (7) Department of Sustainability and Environment. Snowball Sampling. The State of Victoria . 7-11-2007.
- (8) Det kongelige helse- og omsorgsdepartementet. St.meld.nr 47 (2008-2009) Samhandlingsreformen. 2009.
- (9) Egger K. Prosjekt pasientflyt i Diakonhjemmet sektor. 2009/279. 2009.
- (10) Fjærtøft H, Indredavik B. Rehabilitering av pasienter med hjerneslag. Tidsskrift for Den norske legeforening 2007; Nr. 4(2007;127).
- (11) Goldfinger SM, Schutt RK, Tolomiczendo GS, Turner WM, Ware N, Penk WE et al. Housing persons who are homeless and mentally ill: independent living or evolving consumer households? In: Breakey W, Thompson J, editors. Mentally Ill and Homeless: Special Programs for Special Needs. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1997: 29-50.

- (12) Goodman AL. Snowball Sampling. Institute of Mathematical Statistics . 2010.
- (13) Helsedialog.no. Samhandling gir resultater i Østfold . Helsedialog . 6-2-2009.
- (14) Indredavik B. Hjerneslag Hjerneslag-Apopleksi. Presentasjon av en modell for behandling / rehabilitering av pasienter med apopleksi med fokus på hjemmebasert rehabilitering. Dansk Selskap for apopleksi . 2010.
- (15) Kjølstad MK. Kan fall og fallskader hos eldre forebygges? 30-4-0009. Nord-Trøndelag Fylkeskommune og Midtre Namdal Region.
- (16) Lørenskog kommune. Årsrapport Helsetjenesten Lørenskog kommune 2009. 2009. 2010.
- (17) Marshall M., Lockwood A. Assertive community treatment for people with severe mental disorders. [Issue 3, 2010]. 2010. The Cochrane Collaboration. Published by John Wiley & Sons, Ltd.
- (18) Nasjonalt folkehelseinstitutt. Folkehelse rapport 2010. Helsetilstanden i Norge. Rapport 2010:2. 2010.
- (19) Naug H. Fordi de fortjener det - rask og god hjelp til ungdom med rusproblemer og psykisk lidelse. kvalitetsforbedring.no . 2010.
- (20) Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet. Organisering av helse-tjenesten viktig for pasienter med hjerneslag. Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet [07.05.10]. 2010.
- (21) Nyheim B., Lotherington A.T., Steen, A. Nettbasert sårveiledning: Kunnskapsutvikling og bedre mestring av leggsårbehandling i hjemmetjenesten. [1]. 2010. Nordisk tidsskrift for helseforskning.
- (22) Oslo kommune Bydel St.Hanshaugen. Gode hus for skjeve liv....i Schandorffsgate 4. Bydel St.Hanshaugen . 2010.
- (23) Oslo kommune Byrådsavdeling for eldre og sosiale tjenester. Utskrivningsklare pasienter raskere ut fra sykehus: Vellykket prosjekt ved Diakonhjemmet Sykehus. Oslo kommune . 2010.
- (24) Oslo kommune, Bydel Sagene. Prosjekt pasientflyt i Diakonhjemmet sektor. Oslo kommune 250609. 2010.

- (25) Skadeforebyggende forum. Trygge eldre, Forebygging av fallulykker hos eldre - Iverksetting og utprøving av tverrsektorielle tiltak og samarbeidsløsninger. 2009.
- (26) Sorknæs AD, Madsen H, Hallas J, Jest P, and Hansen-Nord M. Nurse tele-consultations with discharged COPD patients reduce early readmissions – an interventional study. DOI:10.1111/j.1752-699X.2010.00187.x. 2010. Clin Respir J.
Ref Type: Report
- (27) Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo. Schandorffsgate. SKBO . 2010.
- (28) Vista analyse AS. Samfunnsmessige konsekvenser av marginalisering blant ungdom. Rapport nr. 2010/07. 2010.
- (29) Øvernes E. Styrking av lokalsykehusene i Finnmark med bruk av telemedisin. 12. 10-6-2010. NST-rapport.